

some types of translation. It is noted that some of the classifications most correspond to academic translation, and some can be fully used in the school curriculum.

Keywords: translation, types of translation, classification of translation, translation methodology, literary translation, interpretation, written translation, adequate translation, free translation.

УДК 821.161.3-31*3. Бядуля

А. А. Пацягова
Навуковы кіраўнік – **А. В. Бразіхіна**,
канд. філал. навук, дацэнт

ГЕРОЙ-АВАНТУРЫСТ У РАМАНЕ «ЯЗЭП КРУШЫНСКІ» ЗМІТРАКА БЯДУЛІ

Анотацыя. У артыкуле на матэрыяле твора «Язэп Крушынскі» З. Бядулі разглядаюцца рысы, характэрныя для круцельскага рамана. Асаблівая ўвага надаецца асэнсаванню спосабаў стварэння героя-авантурыста. Адзначаюцца арыгінальныя падыходы да ўвасаблення гэтага літаратурнага тыпу, які нясе маштабную небяспеку для грамадства.

Ключавыя словы: пікарэска, герой-авантурыст, роман, жанр, авантурны роман, прыгодніцкая літаратура.

Круцельскі (шальмоўскі) роман, або пікарэска, з'явіўся ў еўрапейскай літаратуры ў сярэдзіне XVI стагоддзя. Героі такіх твораў – ашуканцы, махляры, авантурысты. Яны імкнуцца да абагачэння любымі сродкамі, кідаюць выклік грамадскай маралі. Круцельскі роман у пэўным сэнсе супрацьстаіць арыстакратызму і інтэлігентнасці ў літаратуры. Паспрабуем вызначыць прыкметы пікарэскі ў романа «Язэп Крушынскі» (1928–1931) З. Бядулі.

Першая палова XX стагоддзя вылучаецца вялікай колькасцю грамадскіх падзей. Тое, што адбывалася пасля рэвалюцый 1905 і 1917 года, дало магчымасць разгарнуцца рознага кшталту махлярам. У творы З. Бядулі прысутнічаюць элементы дэтэктыўнага жанру, а пратаганістам тут, як лічыць І. Навуменка, становіцца «нават у чымсьці прывабны вобраз прайдзісвета і авантурніка» [1, с. 257] Язэпа Крушынскага. Гэта вельмі актыўны і вынаходлівы чалавек, які за ўсё бярэцца з ініцыятывай, перадае большую частку зямлі сялянам, стварае гаспадарку, запрашае драматурга і духавы аркестр, наладжваючы «тэатр», будзе млын. Усё пералічанае Язэп робіць для прыкрыцця сваёй асноўнай дзейнасці – кантрабанды і шкодніцтва. Дапамагаюць яму ў гэтай справе «свае» людзі (Зэлік, Соня, Шмуйла Заменскі, Бэндрук).

Герой разгарнуў актыўную прапаганду, даводзячы сялянам, рамеснікам і гандлярам, што ўсе людзі роўныя, няма ні бедных, ні багатых, толькі працоўныя, а беднякамі становяцца тыя, хто

не клапаціцца аб сваёй гаспадарцы, не мае пашаны да грошай. Галоўнае ў сістэме каштоўнасцей Крушынскага – грошы, і не важна, якім чынам яны здабыты: «Па-ягонаму выходзіла, што беднякі – гэта тыя з сялян, якія не стараюцца, не дбаюць аб сабе, запусчваюць гаспадарку». «Беднасць, – гаварыў ён, – цягне да гультайства, абібоцтва. Бядняк і апошнюю сваю капейку гатоў прапіць, не шануе яе. Чым больш грошай хто мае, тым больш дрыжыць над рублём. Трэба быць багатым, каб шанавалі грошы». Такая тэорыя была ў Крушынскага ў адносінах да іншых. Што тычыцца самога сябе (ён раскідваўся грашыма), дык ён гэта рабіў «на карысць працоўнага люду» [2, с. 70]. Сяляне прыслухоўваюцца да слоў Язэпа Крушынскага, тым больш, што ён пры гэтым яшчэ і «дапамагае» ім, нягледзячы на тое, што парады заможнага чалавека ідуць ў разрэз з ідэямі савецкай дзяржавы: «Крушынскі прывёз з Мінска дзесяць новых кос. Адаў сваім касцам – пяці Драздам і пяці Дзятлам. Ён ім гэта абяцаў надоечы на сенакосе. Назаўтра гэтыя ж дзесяць чалавек (яны былі непісьменныя) атрымалі і яшчэ па два нумары газеты “Беларуская вёска”» [2, с. 214]. І далей: «У гэтых людзей з’явілася да Крушынскага падвойнае адчуванне, супрацьлеглае. Прыязнае за тое, што праз меру добра да іх адносіцца. Няпрыязнае – за клопаты, якія маюць цяпер у сувязі з падарункамі. “За дзякуй не адбыць – трэба заплаціць”» [2, с. 215]. Раман З. Бядулі рэалістычны, а героі – тыповыя людзі свайго часу.

З прататыпам галоўнага героя рамана З. Бядуля пазнаёміўся падчас працы канторшчыкам у свайго бацькі. Бацька не быў добрым прадпрымальнікам, але яшчэ ў маладосці Змітраку Бядулю пашанцавала сустрэць іншых людзей, якія былі больш здатнымі да гэтай справы. Пісьменнік добра ведаў псіхалогію і характар жулікаў, махінатараў, прайдзісветаў, якія спусташалі лагойскія лясы. Менавіта па гэтай прычыне цэнтральным вобразам твора з’яўляецца кантрабандыст, валютчык, гандляр, авантурыст Язэп Крушынскі. Галоўны герой, як і кожны герой-шкіра, па-свойму вельмі яркая і таленавітая фігура, усе яго камбінацыі хітра спланаваныя. Сяляне лічаць Язэпа шчырым прыцелем, бо ён з лёгкасцю расстаецца са сваёй зямлёй на іх карысць і з асаблівай натхнёнасцю паўтарае лозунгі савецкай улады.

Раман «Язэп Крушынскі» мае прыкметы і сацыяльна-бытавога, тут паказваецца пакланенне новым багам, імя якім – Грошы. Яшчэ ў дзяцінстве, пасля смерці маці, бацькам, «бондарам і варажбітом», Язэп быў адпраўлены ў Мінск да заможнага дзядзькі, уладальніка дома і рэстарана. Умовы, у якіх выхоўваўся малы Крушынскі, зрабілі яго прадпрымальным, а жаданне лёгкіх грошаў – прайдзісветам. Надзеўшы маску рэвалюцыянера, гераічнага барацьбіта за савецкую ўладу, ён застаецца дзялком і хапугам. У яго ўсё прадумана, пралічана матэрыяльная карысць кожнай справы. Язэп Крушынскі – артыст, які можа выкруціцца ў любой сітуацыі. Напрыклад, у такой, калі Цыпрук Ярэмчык падбірае сукно, якое з’яўляецца кантрабандай Крушынскага: «–

Я знайшоў ваш пакунак – сукно... У вас выпала з воза... Ну, кантрабанда, ці што? Адразу знайшоў пасля вас. Крушынскі ціскаў плячыма, круціў двума пальцамі правы вус і дзівіўся. – Што ты, дзядзька! Апамятайся! Мала людзей ездзіць па дарозе. Гэта ж смех. Вельмі шкода мне цябе, дзядзька, што карову прадаў на штраф, але пры чым тут я?» [2, с. 253]. А пасля памагаты Язэпа Рахмілька выказваецца: «Ну і дзівак Крушынскі! Сапраўдны дзівак! Гэта ж трэба кідаць пяцьдзсят рублёў на дарогу, каб селянін потым не брахаў, што ён, Крушынскі, кантрабандай займаецца!» [2, с. 255]. Ці узгадаем эпізод, калі забілі Рахмілька: «Гэта ж ён... Рахмілька!.. – сказаў Крушынскі з робленым здзіўленнем. Здзіўленне яго здавалася шчырым. – І хто б мог падумаць? Каваль, спакойны хлапец, можна сказаць – рабочы. Працаваў гэтулькі часу ў мяне ў кузні, а вось па начах кантрабандай займаўся! Абуранне і злосць кіпелі ў яго голасе, сыпалі іскрамі з вачэй» [2, с. 276]. А калі Язэп адчуў рэальную небяспеку, ён раптам «захварэў», ды так, каб пра гэта пачула ўся ваколіца: «Я пушчу погаласку, што захварэў на рак, што хутка памру. Буду ляжаць некалькі месяцаў, пакуль усё супакоіцца» [2, с. 353].

3. Бядуля закранае ў рамане сваю ўлюбёную тэму – загубленага дзяцінства. Язэп Крушынскі мае дзвюх дачок – Настачку і Мзей (Юльку). Абедзве дапылітвыя, увесь час шукаюць разгадкі разнастайных таямніц, нават тых, што нельга разгадаць (кантрабанду, якую схаваў у лесе бацька). Дзяўчаткі шмат часу праводзяць у кампаніі хлапчукоў: лязяць па дрэвах, разбіваюць птушыныя гнёзды. Звычайна вяртаюцца дамой падрапанымі, мурзатымі, мокрымі, прыносяць дадому жаб, птушак, вожыкаў, яшчарак. А каб праверыць, «як мамка пужаецца» [2, с. 92], кідаюць на яе гэтую жыўнасць, а потым заліваюцца смехам на рэакцыю Ганны. І калі «Пані Ганна не магла даць рады, скардзілася мужу. Ён смяяўся, радаваўся, што ў яго дачушак хлапцоўскі нораў. – Якраз у мяне пайшлі. І я такім у маленстве быў» [2, с. 92]. Звязаўшыся з дамашняй настаўніцай дзяўчынак, Стэфкай, Крушынскі не пашкадаваў ні іх, ні жонку, якая, даведаўшыся пра гэтую сувязь, атруцілася. Наогул, герой не цырымоніўся з многімі іншымі дзяўчатамі і жанчынамі, ён згвалціў Мэру, дачку каваля Лейбы, якая выходзіць замуж за «гоя», мясцовага селяніна Марціна. «Язэп Крушынскі – не кулак, а ўнікальны махляр, таленавіта скампанаваны аўтарам» [3, с. 215], – піша Ф. Гінтаўт. Такія круцельскія тыпы, як Язэп Крушынскі, хцівы, амаральны і цынічны чалавек, заўсёды нясуць маштабную небяспеку для грамадства.

Такім чынам, твору «Язэп Крушынскі» 3. Бядулі ўласцівы рысы, характэрныя для круцельскага рамана: рэзкі падзел персанажаў на герояў і злодзеяў, вастрэня і імкліваць сюжэтнага дзеяння, матывы крадзяжу, пераследу, атмасфера таямнічасці. Твор вылучаецца непрадказальнасцю сюжэта, які адкрыты для самых неверагодных падзей. Пісьменнік надзяляе свайго персанажа рысамі характару, уласцівымі герою-пікара. Крушынскі – пратэстычная асоба, якая мае здольнасць мяняць сваё

ўнутранае аблічча, прыстасоўваючыся да паваротаў жыцця, таму яго можна з упэўненасцю назваць махляром па волі лёсу. Аўтар паказвае грамадства і сацыяльную рэальнасць 20–30-х гг. XX стагоддзя ў сатырычным адлюстраванні, камізм у творы часам перамешваецца з трагізмам. Письменнік ставіцца да свайго героя з іроніяй. Такі падыход надае твору рысы круцельскага рамана.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Навуменка, І. Я. Змітрок Бядуля / І. Я. Навуменка // Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя : у 4 т. / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т літ. імя Я. Купалы. – Мінск : Беларуская навука, 1999–2003. – Т. 1 : Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя. – 1999. – С. 236–264.

2. Бядуля, З. Збор твораў : у 5 т. Т. 4 : Язэп Крушынскі: Раман, кн. 1 / З. Бядуля. – Мінск : Мастацкая літаратура, 1987. – 375 с.

3. Гінтаўт, Ф. Як сон маркотны, нежаданы / Ф. Гінтаўт // Польша. – 1989. – № 4. – С. 215–218.

Abstract. The article on the material of the work «Joseph Krushynsky» by Z. Bedula considers the features characteristic of picaresque novel. Particular attention is paid to understanding the ways to create a character-adventurer. There are some original approaches to the development of this literary type, which are of great concern to society.

Keywords: picaresque, character-adventurer, novel, genre, adventure novel, adventure literature.

УДК 392.12(476.2-37Брагін)

Т. В. Пімінёнкава

Навуковы кіраўнік – **В. С. Новак**,
д-р філал. навук, прафесар

АБРАДЫ І ЗВЫЧАІ ЖЫХАРОЎ БРАГІНШЧЫНЫ, ЗВЯЗАНЫЯ З НАРАДЖЭННЕМ НЕМАЎЛЯЦІ

Анотацыя. У артыкуле на багатым фактычным матэрыяле разгледжаны традыцыі радзінна-хрэсьбіннай абраднасці аднаго з раёнаў Гомельскай вобласці – Брагінскага, адзначаны каларытныя лакальныя рысы, што знайшлі адлюстраванне ў розных структурных кампанентах радзінна-хрэсьбіннага абрадавага комплексу. Асаблівай устойлівасцю захавання ў народнай памяці вызначаюцца прыкметы і павер’і, звязаныя з цяжарнасцю жанчыны, сярод якіх вылучаюцца як агульнавядомыя ў традыцыйнай культуры беларусаў, так і мясцоваму адметныя, як, напрыклад, забароны для цяжарнай размаўляць з тым чалавекам, на вопратцы якога было шмат вузлоў, бо, лічылася, што будучы цяжкімі роды.